

ČESKO-NĚMECKÉ VZTAHY I

**Dekrety prezidenta republiky – K otázce „vyhnání“ tzv. sudetských Němců z Československa po skončení války Spojených národů s Německem –
Ještě k odsunu – Reparace**

Dekrety prezidenta republiky

I.

Mnichovská dohoda, vznik slovenského státu a násilné protiprávní vytvoření „Protektorátu Čechy a Morava“ vedly k dočasnému faktickému zániku Československé republiky. Protektorátní orgány pracovaly v souladu s pokyny německé okupační moci ve prospěch zájmů a cílů „Velkoněmecké říše“.

Český a slovenský lid ve své většině však neopustil ideu svrchované Československé republiky. Bojoval za ni. Okupaci ČSR neuznala ani velká většina demokratických států. Proto faktický zánik ČSR nemohl být dovršen i zánikem právním.

Již v roce 1940 vznikl Československý národní výbor jako představitel protiněmeckého československého odboje. 9. července 1940 byly v Anglii položeny základy k prozatímnímu státnímu zřízení ČSR složenému z prezidenta republiky a vlády. 21. 7. vydal prezident republiky ústavní dekret č. 1/1940 Ústředního věstníku československého, jímž zřídil Státní radu „jako poradní sbor prezidenta republiky a jako pomocný orgán v rámci prozatímního státního zřízení Československé republiky“. Týž den uznala anglická vláda prozatímní československou vládu utvořenou Československým národním výborem. Vzniklá soustava ústředních odbojových orgánů a následná jejich činnost byly nejen jedním z výrazů teorie právní kontinuity Československé republiky, nýbrž i jejím prvním základním potvrzením. Dekrety prezidenta republiky byly tak od počátku jedním z důležitých projevů skutečnosti, že Československá republika právně existuje i nadále.

Ústavním dekretem č. 2/1940 Úředního věstníku československého z 15. 10. 1940 upravil prezident republiky výkon zákonodárné moci. Napříště „...předpisy, jimiž se mění, ruší nebo vydávají zákony, budou vydávány po dobu platnosti zatímního zřízení v nezbytných případech prezidentem republiky k návrhu vlády ve formě dekretů, které spolupodepíše předseda vlády, resp. členové vlády pověřeni jejich výkony“. Zákonodárná moc měla být tedy, a to až do doby vytvoření prozatímního zákonodárského sboru ČSR, vykonávána prezidentem republiky ve spolupráci s dalšími subjekty.

Dne 11. prosince 1940 prezident Československé republiky na zasedání Státní rady prohlásil: „...celé naše odbojové hnutí, od chvíle, kdy dosáhlo mezinárodního uznání a utvořilo vládu, existuje znovu právně a politicky jako pokračování První republiky, jako Československý stát a podle toho postupuje...“.

II.

Rozhodující úlohu v dekretální normotvorbě hrála naše londýnská vláda v čele s dr. J. Šrámkem, která dekreta projednávala, usnášela se o nich a předkládala prezidentu dr. E. Benešovi k vyhlášení. Prezident své eventuální připomínky dával vládě písemně na vědomí. I v takových případech však postupoval v souladu s rozhodnutím vlády. Právní stránku normotvorby od 4. 2. 1942 ovlivňovala Právní rada, jejímž předsedou byl prof. JUDr. A. Procházka, známý lidovecký politik. Na činnosti rady se významně podílel německý sociálnědemokratický emigrant, JUDr. E. Schwelbe. Počínaje dnem 27. 10. téhož roku prezident republiky vydával dekreta až po slyšení Státní rady. Pokud dekreta měly platit i na Slovensku, byly od dubna 1945 vydávány až po dohodě se Slovenskou národní radou. Po 4. 4. 1945 se těžiště dekretální normotvorby přesunulo na první československou vládu vytvořenou na osvobozeném československém území, která byla složena z nejvyšších představitelů všech českých a slovenských politických stran, jež se podílely na národněosvobozeneckém boji. Tato široká reprezentace čs. politického života se stala skutečným zákonodárcem. Vypracovala desítky významných dekretů.

Z uvedeného vyplývá, že dekreta prezidenta republiky byly dílem celé řady subjektů, které v době po osvobození naší republiky reprezentovaly již téměř všechny Čechy a Slováky. Proto ani nemohou být pouze nějakými „Benešovými dekreta“.

III.

Dekretů prezidenta republiky bylo vydáno celkem 141, z toho 43 v zahraničí a 98 již na osvobozeném území Československa.

Dekreta se především týkaly oblasti politické, ekonomické, kulturní a sociální. Londýnské dekreta se zabývaly i státními rozpočty pro jednotlivé roky, záležitostmi československé armády v zahraničí, vojenským soudnictvím, zavedením válečných a jiných vyznamenání, dočasnou správou postupně osvobozovaného čs. území a dalšími otázkami; podobně jako řada dekretů poválečných, byly časově omezeného významu a proto v současnosti jsou z politického a historického hlediska téměř bez významu.

Dekreta prezidenta republiky, které v československém právním řádu zakotvily poválečné mírové uspořádání tak, jak vyplývalo z mezinárodních dohod, uzavřených vítěznými protifašistickými velmocemi a dalšími spojeneckými státy, jsou předmětem velké pozornosti především představitelů odsunutých Němců z Československa. Tito Němci již dlouhodobě vyvíjejí úsilí o zpochybnění těchto dekretů prezidenta republiky, za čímž se skrývá snaha o zpochybnění výsledků druhé světové války a mezinárodních dohod o poválečném uspořádání světa. Dokonce jejich „kritika“ směřuje až k revizi výsledků první světové války a ke zpochybnění legitimacy vzniku Československé republiky v roce 1918. O které dekreta jde?

1. Potrestání zločinů a provinění se týkají následující dekreta:

- a. Dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., **o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech**, z 19. 6. 1945. Podle tohoto velkého retribučního dekretu měl být potrestán dlouhodobým žalářem nebo i smrtí ten, kdo se dopustil zločinu proti státu, osobám, majetku, udavačství, a to v době zvýšeného ohrožení republiky, jímž se rozumělo období od 21. 5. 1938 do 31. 12. 1946. Ke dni skončení retribuční v roce 1947 bylo u 24 mimořádných lidových soudů podáno 132 549 trestních oznámení. Zažalováno bylo však jen 38 316 osob. Ve 14 679 případech bylo od dalšího stíhání upuštěno a to především z důvodu odsunu Němců.

K trestu smrti bylo odsouzeno 713 osob, z toho 475 Němců a 234 Čechů. K doživotnímu žaláři bylo odsouzeno 741 osob, z toho 443 Němců a 293 Čechů. Z 5 861 příslušníků gestapa, kteří sloužili na našem území, se většinou podařilo uprchnout. Ještě v roce 1950 bylo ve výkonu trestu přes 10 000 „retribučáků“, z nichž bylo 6 264 Němců, 3 904 Čechů a 320 Slováků. V roce 1947 ministr spravedlnosti Dr. Drtina vysvětlil Národnímu shromáždění, že mnohým Němcům, pokud byli odsouzeni, byli-li zařazeni do odsunu, byl trest přerušen a byli odsunuti. Další byli odsunuti, aniž by proti nim proběhlo celé řízení nebo aniž by vůbec začalo. Otázkou zůstává, jak retribuce proběhla na Slovensku.

Mnozí političtí vězňi z 50. let cítili vnitřní odpor vůči retribučním vězňům. V roce 1954 nás na táboře Mariánská „léčil“ táborový lékař, Němec, dřívější lékař gestapa či SS, odsouzený na doživotí. V roce 1955 jsem byl svědkem toho, jak v jáchymovském táboře Rovnost odsunovali vězně německé národnosti do Spolkové republiky Německo, aniž by si odpykali zasloužené tresty.

Není bez politického významu skutečnost, že uvedený dekret společně s prezidentem podepsali mnozí představitelé českých a slovenských politických stran, kteří v tu dobu zastávali vládní funkce a to: J. David, Dr. Ripka, Dr. Stránský (národní socialisté), Dr. Fierlinger, Laušman, Majer (sociální demokraté), Dr. Šrámek, Hála, Dr. Procházka (lidovci), Ursíny, Lichner, Dr. Ferjenčík, Dr. Šoltéz, Dr. Šrobár, Ďuriš, Široký (demokratičtí a komunističtí Slováci), Gottwald, Kopecký (komunisté).

- b. Dekret prezidenta republiky č. 138/1945 Sb., **o trestání některých provinění proti národní cti**, ze 27. října 1945. Tento malý retribuční dekret postihoval ty, kteří „v době zvýšeného ohrožení republiky... nepřístojným chováním, urážejícím národní cítění českého nebo slovenského lidu, vzbudili veřejné pohoršení“.

Za uvedené jednání dekret stanovil trest odnětí svobody až do jednoho roku nebo pokutu do 1 000 000 Kčs, nebo veřejné pokárání. Pravomocně odsouzený však mohl být potrestán uvedenými dvěma nebo všemi těmito tresty. Promlčecí doba byla stanovena pouze na 6 měsíců. Budeme-li studovat uvedené dekrety, můžeme přijít ke zcela jednoznačným následujícím závěrům:

- jsou prosty jakékoli diskriminace, nerozlišují pachatele podle státní příslušnosti nebo národnosti, s touto skutečností se můžeme setkat jen u statistických údajů,
- nespočívají na kolektivní vině, nýbrž jen a jen na vině individuální.

Oba dekrety plně vycházely z mezinárodních smluv a dohod, a to zejména:

- a. z moskevské spojenecké deklarace o vracení válečných zločinců do zemí, kde spáchali zločiny, z 30. 10. 1943.
  - b. z Postupimské dohody, část A čl. 5, z 2. 8. 1945,
  - c. z londýnské spojenecké dohody o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců evropské Osy, z 8. 8. 1945.
2. Ústavní dekret č. 33/1945 Sb., **o úpravě československého státního občanství osob německé a maďarské národnosti**, z 2. 8. 1945.

§ I uvedeného dekretu zakotvuje:

(1) Českoslovenští státní občané národnosti německé nebo maďarské, kteří podle předpisů cizí okupační mocnosti nabyli státní příslušnosti německé nebo

maďarské, pozbyli dnem nabytí takové státní příslušnosti československého státního občanství. Tento dekret se však nevztahoval na Němce a Maďary, kteří se v době zvýšeného ohrožení republiky přihlásili v úředním hlášení za Čechy nebo Slováky, pakliže prokážou, že se činně podíleli na osvobozeneckém boji, nebo trpěli pod nacistickým nebo fašistickým terorem.

Tento dekret však zbavoval československého státního občanství též Čechy, Slováky a příslušníky jiných slovanských národů, pokud se v době zvýšeného ohrožení republiky ucházeli o udělení německé nebo maďarské státní příslušnosti, aniž k tomu byli donuceni nátlakem anebo zvláštními okolnostmi.

Je skutečností, že tento dekret zbavoval osoby německé národnosti hromadně, ale ani on nevycházel z kolektivní viny, poněvadž připouštěl výjimky.

3. Konfiskaci a znárodnění majetku i osob německé národnosti zakotvují dekrety:
  - a. dekret č. 5/1945 Sb., **o neplatnosti některých majetko-právních jednání z doby nesvobody a národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů**, z 19. 5. 1945,
  - b. dekret č. 12/1945 Sb., **o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa**, z 21. 6. 1945,
  - c. dekret č. 28/1945 Sb., **o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci**, z 20. 7. 1945.
  - d. dekret č. 108/1945 Sb., **o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy**, z 25. 10. 1945.
  - e. dekrety č. 100–103/1945 Sb., **o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, o znárodnění některých podniků průmyslu potravinářského, o znárodnění akciových bank a o znárodnění soukromých pojišťoven.**

Aplikace těchto dekretů se vztahovala jak na Němce a Maďary, tak i na Čechy a Slováky, kteří zradili svůj národ. Pro osoby německé a maďarské národnosti pak platily výjimky, například jejich majetek nepodléhal konfiskaci, pokud prokázaly, „že zůstaly věrné Československé republice, nikdy se neprovinily proti národům českému a slovenskému a buď se činně zúčastnily boje za její osvobození, nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem“.

Znárodňovací dekrety stanovují výjimky ze znárodnění bez náhrady. Osobám německé a maďarské národnosti, pokud se na ně vztahovala výjimka, byla za znárodněný majetek poskytnuta náhrada.

Důsledkem naplnění uvedených dekretů byly velké vlastnické změny. V republice bylo konfiskováno téměř 3 miliony hektarů půdy, z toho bylo 1 651 016 hektarů půdy zemědělské. Přibližně 99 % této výměry bylo konfiskováno osobám německé národnosti. Znárodňovacími dekrety byl položen základ silnému veřejnému sektoru národního hospodářství. Celkem bylo znárodněno přes 3 tisíce podniků, které vyráběly asi 75 % veškeré produkce a zaměstnávaly cca 61 % všech průmyslových dělníků.

Konfiskační a znárodňovací dekrety podepsal nejen prezident republiky a předseda vlády, ale i řada ministrů, kteří ve vládě zastupovali všechny české a slo-

venské politické strany, včetně jejich předsedů. Tato skupina dekretů byla v souladu s mezinárodním právem. Zásadně vycházela z Postupimské dohody, část III. Německé reparace, a zvláště pak z pařížské Reparační dohody, jíž se jako vítězný stát zúčastnilo i Československo. Část I., článek 6, odstavec A, str. 67 této dohody zakotvila následující povinnost každého účastnického státu: „Každá signatární vláda zadrží způsobem podle své volby německé nepřátelské majetky nacházející se na území podrobeném její pravomoci nebo jimi bude disponovati tak, aby se nemohly státi znovu německým majetkem nebo nemohly upadnouti znovu pod německou kontrolu....“

Nelze vyloučit, že uplatněním dekretů prezidenta republiky vznikly v jednotlivých případech i určité křivdy. Zákon č. 93/1992 Sb. je umožňuje odstranit. Umožňuje restituci majetku státních občanů České republiky trvale žijících na jejím území, kteří ztratili majetek podle dekretu č. 1211945 Sb., nebo dekretu č. 108/1945 Sb., pokud se neprovinili proti československému nebo českému státu a nabyli zpět občanství. V jiných případech při restituci nelze překročit časovou hranici, již představuje 25. únor 1948.

IV.

Ústavní dekret č. 11/1944 Úř. věst. čsl., **o obnovení právního pořádku**, ustanovil v čl. 5, že dekrety „podléhají ... dodatečnému schválení příslušnými ústavními činiteli (ratihabici)“ a „pozbývají další platnost šest měsíců po dni, kdy se sejde Národní shromáždění...“

Ústavním dekretem č. 47/1945 Sb. byla zákonodárná moc svěřena Prozatímnímu národnímu shromáždění. PNS se sešlo na svém prvním zasedání dne 28. října 1945. Tímto dnem skončila etapa dekretálního zákonodárství. V průběhu několika měsíců PNS, kromě dalšího, projednalo a schválilo všechny dekrety. Výsledkem ratihabičního procesu byl ústavní zákon č. 57/1946 Sb. z 28. března 1946, který v čl. I odst. 2 výslovně stanovil: „Veškeré dekrety prezidenta republiky jest považovat od jejich počátku za zákon, ústavní dekrety buďtež považovány za zákon ústavní.“

Tak se veškeré dekrety prezidenta republiky, stejně jako ústavní či jiné předcházející nebo následné zákony, staly nedílnou součástí československého a poté i českého právního řádu. Měnit je lze pouze ústavním zákonem či zákonem.

Je skutečností, že většina dekretů prezidenta republiky měla časově omezený význam. Dnes již nejsou zajímavé právně, politicky ani historicky. Byly realizovány. Nejsou již aplikovatelné. Mluvíme o jejich vyhasnutí. Účinky jejich aplikace v minulosti však přetrvávají. Povinnosti a práva z nich vyplývající nemohou být zpětně nijak dotčeny. O tom svědčí i výňatek z Nálezu Ústavního soudu České republiky ze dne 8. března 1995 ve věci návrhu na zrušení dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy. Ústavní soud ČR návrh zamítl. V několikastránkového zdůvodnění soud výslovně uvedl: „Na základě všech uvedených zjištění a úvah dospěl proto Ústavní soud k závěru, že dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. byl v době svého vydání nejen legálním, ale také legitimním aktem.“

V.

Představitelé tzv. Krajanského sdružení Němců odsunutých z Československa již dlouhodobě všemožně usilují o zrušení dekretů prezidenta republiky. Tento jejich po-

žadavek je, jak v roce 1998 řekl prof. JUDr. V. Pavlíček, DrSc. „součástí komplexního plánu obsaženého v jedné expertize, kterou měla německá vláda v roce 1991 k dispozici při jednání o československo-německé smlouvě a má sloužit k znovuzískání majetku Němců. Rada kroků německé strany postupuje podle tehdy zpracovaného scénáře“. (Sborník Česko-německé vztahy: Česká stanoviska, vydal Kruh občanů ČR vyhnaných v roce 1938 z pohraničí, Praha 1998. str. 28).

Ve hře o dekrety však nejde pouze o majetek. Prof. dr. V. Pavlíček, DrSc. výslovně uvádí: „Dekrety prezidenta republiky... vyjadřují diskontinuitu s nacistickým a od něho odvozeným protektorátním právním řádem prosazeným ve válce na našem území. Vyjadřují právo národa na odpor proti agresorovi. Upravovaly ve válce způsob obrany proti Německu a jeho spojencům, po válce postavily základy obnovy demokratického státu.... Německý právní řád naopak vychází z kontinuity s právním řádem a státností Německé říše jako celku.... Odsoudit nebo odmítnout dekrety by znamenalo postavit se na stanovisko legality a legitimacy nacistického a protektorátního řádu, který byl dekrety prohlášen za nicotný a uznat, že odpor proti Německu byl nelegální a trestný. Něco takového by bylo v demokratické Evropě nemyslitelné...“ (c.d. str. 27).

Na adresu kancléře Schrödera dr. Neubauer ještě v roli mluvčího prohlásil: „... Evropský parlament proto oprávněně požadoval zrušení těchto dekretů. Je nepochopitelné, že kancléř Schröder zůstává za tímto státně právním minimálním požadavkem a fakticky působí dokonce jako obhájce těchto bezprávních aktů. Toto škodí neposledně silám v České republice, připraveným ke smíření a skutečně evropsky smýšlejícím, které by tyto dekrety právně odstranily.“ (Mnichov, 11. 5. 2000). V souvislosti s uvedeným vzniká otázka, kteří politici k těmto silám patří. Snažme se ji zodpovědět! Je možné, že k těmto silám patří i část představitelů některých církví?

Může Česká republika vůbec měnit jednostranně nebo rušit dekrety prezidenta republiky? Odpověď nám poskytuje profesor mezinárodního práva na UK JUDr. M. Potočný, DrSc. ve svém článku „Ještě k Benešovým dekretům“ (Benešovy dekrety – nezbytná československá mezinárodně právní opatření k zajištění budoucího míru a bezpečnosti v Evropě!): „Ty zůstávají a zůstanou dovoleným mezinárodně právním chováním, které by ostatně Československo jako jedna ze smluvních stran Postupimské dohody, nemohlo bez souhlasu autorů Postupimské dohody, jakož i Polska i Maďarska k nim se připojivším, ani jednostranně měnit, natož rušit.“ (TREND 5/1994).

Bez ohledu na obecně uznávané zásady mezinárodního práva, část přesídlenců z ČSR neustále opakuje požadavek na zrušení „Benešových dekretů“, což dokazuje „že nemá jít o prosté technicko právní zrušení, nýbrž o politicko morální akt na vysoké státní úrovni o české odsouzení českých postupů. Spor o platnost neplatnost dekretů je tedy sporem o kontinuitu – diskontinuitu v pojetí a obraně národních zájmů a národní identity. Rozhodne o tom, zda minulé generace přímo konfrontované s nacistickou bestialitou mají nárok na důstojnou památku nebo zda se jejich vůdčí představitelé ocitnou v jedné řadě s genocidními velkořezníky – to už se stalo Benešovi.“ (Prof. dr. Fr. Šamalík, DrSc. PF UK, „Deset let česko-německých vztahů: zamlženo“, sborník z konference, vydal Kruh občanů ČR vyhnaných v r. 1938 z pohraničí, Praha, 1999).

Připravil JUDr. O. Tuleškov

K otázce „vyhnání“ tzv. sudetských Němců z Československa po skončení války Spojených národů s Německem

Koncem roku 1945 a v roce 1946 došlo k transferu (přesídlení) 2,5 miliónu německých obyvatel z Československa do poraženého Německa, zejména do sovětské a americké okupační zóny. Tento akt byl proveden v plném souladu s tehdy platným obecným mezinárodním právem i poválečným partikulárním právem vytvořeným Spojenými národy. Ty přitom jednaly i za poražené nacistické Německo, poněvadž to svou bezpodmínečnou kapitulací předalo vítězným Spojeným národům reprezentovaným Francií, Sovětským svazem, Spojenými státy a Velkou Británií výkon veškerých svých vnitřních a zahraničních kompetencí na dobu potřebnou k proměně Německa na demokratický a mírumilovný stát. Takovéto Německo by se pak mohlo vrátit do světového společenství států, zejména univerzálně koncipované nové mezinárodní organizace kolektivní bezpečnosti, Organizace spojených národů.

Před takovým hromadným transferem došlo v Československu koncem války a brzy po jejím skončení *ke dvěma odlišným jevům*. Jednak před postupujícími jednotkami utíkali zběsile na západ němečtí vojáci, nacističtí funkcionáři a pracovníci gestapa, aby se dostali na německé území, které již okupovaly americké ozbrojené síly, případně se dostali i na území států sympatizujících s Německem; ať to byly některé evropské nebo latinskoamerické země. Dále docházelo při osvobozování československého území k ne zcela organizovanému a ne vždy humánnímu přesídlení části německých osob z Československa do americké a sovětské okupační zóny, což německá strana označovala jako „divoký odsun“. Ti českoslovenští občané, kteří se přitom dopustili závažných trestných činů byli následně československými soudy stíháni a potrestáni. Poslední československý prezident a poté i jako první prezident České republiky se za tyto přečiny a přehmaty veřejně omluvil. Ve druhé fázi regulovaného přesídlení koncem roku 1945 a v roce 1946 již v podstatě k excesům nedocházelo. Tuto fázi označovala německá strana za „vysídlení z domova“.

Útěk Němců z Československa a tzv. divoký odsun však představoval zcela jiný fenomén než transfer. Nelze jej proto *zaměňovat* či *dokonce spojovat* s mezinárodně regulovaným transferem, k němuž došlo na základě dosud platné mezinárodní dohody obsažené v XIII. části Ujednání hlavních vítězných mocností v Postupimi z 2. srpna, nadepsané „Společný odsun německého obyvatelstva“ (Orderly Transfers of German Populations).

Takovéto zaměňování, směšování či dokonce spojování těchto různých jevů v údajně jediný nadřazený pojem, totiž „*vyhnání*“, však činí, ať již z nevědomosti či záměrně, nejen bývalí „sudetští Němci“ v Bavorsku, část německých odborníků mezinárodního práva, nýbrž i parlament a vláda SRN.

Tito mluvčí po tvrzení, že i v případě transferu se jedná o „vyhnání“, jež označují za „bezprávní“ ze strany Československa, „snadno“ dospívají k závěru, že Československo nese za toto „vyhnání“ Němců mezinárodně právní odpovědnost. Podle nich je proto Československo a nyní Česká republika jako mezinárodně právní pokračovatelka (nástupce), mezinárodně právně povinno plně odčinit (reparovat) Němcům takto způsobenou újmu, což vyžaduje předně navrácení do původního stavu, tedy umožnění „vyhnaným“ Němcům návrat do jejich „vlasti“, vrácení „zabaveného jim majetku, včetně domů a půdy nebo přiměřenou kompenzaci, omluvu za toto „protiprávní vyhnání“ a případně i záruky do budoucna, že se podobné vyhnání z českých zemí již nikdy nebude opakovat.

V této studii chceme naopak jednoznačně prokázat, že tato tvrzení jsou nepodložená a nesprávná, že transfer Němců z Československa třeba posuzovat v souvislosti s transferem německého obyvatelstva po skončení války i z Polska a Maďarska a hlavně v širší souvislosti se všemi dalšími nezbytnými opatřeními Spojených národů vůči Německu, jež měla zajistit, že Německo již nikdy v budoucnu neohrozí bezpečnost a územní celistvost nejen svých východních sousedních států, ale celé Evropy i celého světa, jak to prokázalo za první a druhé světové války.

Za tímto účelem se budeme postupně zabývat:

1. „bezprávností vyhnání“ německého obyvatelstva z Československa.
2. transferem obyvatelstva jako dovoleným mezinárodně právním prostředkem, byť výjimečným

1. Žádné bezprávi vůči německému obyvatelstvu

Německá doktrína navíc tvrdí, že Československo se při přesídlení německého obyvatelstva dopustilo porušení základních lidských práv vůči jednotlivcům i celé skupině sudetských Němců, čímž na nich byla spáchána genocida.

Předně je třeba říci, že vše, co se stalo koncem druhé světové války a po jejím skončení, třeba posuzovat podle tehdy platného obecného mezinárodního práva a nového partikulárního práva vytvářeného Spojenými národy, nikoliv podle práva, které vznikalo později, zejména pokud jde o ochranu lidských práv jednotlivců a skupin lidí (menšin). Přitom nutno vycházet z toho, že toto právo Spojených národů bylo tvořeno i jménem poraženého Německa. To totiž bezpodmínečně kapitulovalo a předalo dočasně své svrchované moci, vnitřní i zahraniční, vítězným mocnostem, které proto jednaly o všech poválečných otázkách Německa i jeho jménem a zavazovaly je mezinárodně právně i do budoucna. To platí především o Postupimské dohodě z roku 1945 a pro účely naší studie zejména její XIII. části o „Spořádaném a humanitním transferu (přesídlení) německého obyvatelstva z Polska, Československa a Maďarska“. Postupimská dohoda nebyla pro Německo „res inter alios acta“ (tj. **záležitost dohodnuta mezi jinými**), jak se snaží tvrdit německá doktrína.

Svěřené jim pravomoci poraženým Německem hodlaly Spojené národy vykonávat jen do té doby, než se s jejich pomocí přemění poražené Německo v demokratický a mírumilovný stát. Teprve pak by se mohlo navrátit do světového společenství a být přijato za člena OSN. Vítězné mocnosti přitom v roce 1945 zdůraznily, že nemají v úmyslu anektovat Německo nebo jeho části ani nerespektovat právo německého národa na sebeurčení. Jaký byl normativní obsah pravidel tohoto práva Spojených národů, pokud šlo o Německo?

Německo se svým jednáním od roku 1938 dopustilo zločinů proti míru, věrolomným porušením smluv se sousedními státy a tyto státy navíc vojensky napadlo a za války se dopustilo válečných zločinů a zločinů proti lidskosti, genocidy. Proto bylo za tyto zločiny po tehdy platném právu potrestáno tím, že bylo odzbrojeno, denacifikováno, demonopolizováno, ztratilo část svých východních území, z nichž zahájilo agresi proti východním sousedům. Německá menšina, ve skutečnosti „pátá kolona“ v Polsku, Československu a Maďarsku, byla zbavena tamního občanství a přesídlena do Německa.

Přesídlení německého obyvatelstva do okupačních zón bylo provedeno po dohodě vítězných mocností, které tyto zóny spravovaly. XIII. část Postupimské dohody o transferu německého obyvatelstva totiž přijaly a provedly Polsko, Československo a Maďarsko. Takto se staly smluvními stranami této části Postupimské dohody se všemi právními důsledky. Zejména nebylo možno bez souhlasu Polska, Československa a Maďarska provádět nějaké změny této části a to ani čtyřmi vítěznými mocnostmi společně nebo individuálně, tj. Francií, Sovětským svazem, Spojenými státy americkými nebo Velkou Británií. A ani k transferu oprávněné země nemohly jednotlivě samy nebo bilaterálně s Německem *jakkoliv měnit* (revidovat) kterékoliv ustanovení XIII. části Postupimské dohody.

Toto právo Spojených národů bylo později jednomyslně potvrzeno celým tehdejším mírumilovným světem zastoupeným v OSN jeho Valným shromážděním. To označilo přípravu a rozpoutání útočných válek, válečné zločiny a zločiny proti lidství jako nejtěžší mezinárodní zločiny, za něž nesou odpovědnost nejen státy, které se jich dopustily, ale i jejich politici, diplomatičtí, průmysloví a vojenští činitelé osobně. Tato trestní odpovědnost jednotlivců byla pak realizována zejména Norimberským a Tokijským tribunálem a následnými procesy s pachateli těchto činů.

Československo splnilo poctivě závazek přesídlení německého obyvatelstva v souladu s ustanovením XIII. části Postupimské dohody a nenese proto žádnou mezinárodně právní odpovědnost ve vztahu k Německu ani k německému obyvatelstvu přesídleném z československého území do americké a sovětské okupační zóny. Vedoucí osobnosti americké a sovětské okupační zóny v Německu konstatovali v září 1946, že práce československých úřadů při provádění transferu byla vzorná a dokonalá a že způsob, jakým tyto orgány postupovaly při praktickém řešení tohoto obrovského úkolu, zasluhují největší chválu.

Německo ani přesídlení Němci tedy nemají žádné oprávnění požadovat navrácení do původního stavu tj. přiznat těmto osobám právo návratu na československé území či dnes území České republiky. Stejně tak nemohou požadovat žádnou kompenzaci za jejich znárodněný majetek. A konečně ani požadavek satisfakce není vůbec na místě.

Jinak je tomu v případě excesů, k nimž došlo vůči jednotlivcům při začátku přesídlení hned po válce.

Za tyto přehmaty československých orgánů a občanů se prezident Československa omluvil. Osoby, které se těchto činů dopustily, byly souzeny a potrestány československými soudy. Československo chtějíc vyjít Německu vstříc a napomoci smíření obou národů, historicky koexistujících téměř tisíciletí, se takto z morálních důvodů ze své svobodné vůle za tyto excesy ústy hlavy státu omluvilo a potrestalo nejtěžší přehmaty.

Sudetoněmecké sdružení vyhnanců v Německu a někteří politikové interpretovali však toto ušlechtilé morálně politické gesto Československa záměrně jako přiznání jeho mezinárodně právní odpovědnosti.

Dovodili pak z toho i materiálně právní odpovědnost Československa i za přesídlení německého obyvatelstva. Ta by se podle nich měla realizovat uvedením do původního stavu (*restitutio in integra*), tj. návratu všech přesídlených do Československa a kompenzací, tj. navrácením majetku a peněžním odškodněním újmy vzniklé přesídlením, jimi kvalifikovaným jako protiprávní „nucené vysídlení“.

2. Přesídlení není „vyhnání“ ani „etnická čistka“

Směšováním a spojením „divokého odsunu“ a nuceného vysídlení z „vlasti“ či dokonce domnělé „etnické čistky“ v jeden údajně společný nadřazený pojem „vyhnání“, německá doktrína až na malé výjimky záměrně opomenula použít základního pojmu obsaženého v XIII. části Postupimské dohody, totiž přesídlení (transfer). Zcela výjimečně přeložili správně někteří němečtí autoři XIII. část Postupimské dohody jako „Bevölkerungstransfer“ (přesídlení obyvatelstva). Místo transferu, jak je řečeno v záhlaví této části, se používá v oficiálním německém textu „převedení“ (Überführung), zcela je opominut pojem odsun (removal) a vyhoštění (expulsion), *obojí* označují jediným termínem „Ausweisung“ (vykázání). Po této dezinterpretaci transferu na „vykázání“ nebylo třeba velké politické fantazie k použití ještě dále jdoucích pojmů „vyhnání“ a „násilné vysídlení“, korunované dodatkem z domova sudetských a karpatských Němců v Čechách, Moravsko-Slezsku a na Slovensku. Smutné je, že této dikce použil i Spolkový sněm v deklaraci přijaté ke Smlouvě z roku 1992!

Druhá interpretační síla německé doktríny je limitování transferu veškerého německého obyvatelstva z Polska, Československa a Maďarska pouze na přesídlení z Československa.

Třetím prohřeškem německé doktríny a diplomacie je vyvolávání představy, že Československo a nyní Česká republika, může bilaterálně po dohodě se Spolkovou republikou Německo, změnit jasná a nedvojsmyslná ustanovení Postupimské dohody v části XIII. a tím je *vlastně revidovat*.

Dřívější československá federální vláda bohužel takovýto německý přístup zčásti přijala. Ve smlouvě mezi Českou a Slovenskou Federativní republikou a Spolkovou republikou Německo o dobrém sousedství a přátelské spolupráci ze dne 27. února 1992 souhlasila s tím, aby v její preambuli se objevil pouze termín „vyhnání“ (Vertreibung) a zcela se opomenulo přesídlení (transfer) německého obyvatelstva. Navíc v neveřejném protokolu připojeném ke smlouvě, projevila československá strana ochotu jednat s Německem o vzájemných materiálních nárocích. Jakoby vůbec nějaké mezinárodně právní nároky mohlo Německo z titulu přesídlení vůči Československu vznášet!

Čtvrtým interpretačním trikem německé doktríny byla přeměna německého obyvatelstva v Československu na „sudetské a karpatské Němce“!!! Tím rozšířila požadavek návratu všech Němců, kteří se nacházeli v celém Československu, tedy zejména v Praze, Brně nebo v Ostravě a tedy nikoliv jen v pohraničí.

Rovněž zcela opomenula okolnost, že ta část německého obyvatelstva, která se nezpronevěřila základním povinnostem každého československého občana usilovat o bezpečnost, nezávislost a územní celistvost jediného demokratického Československa, mohla získat domovské československé občanství. Pochopitelně ovšem ti, kteří zradili svůj československý stát a až do konce války věrně sloužili hitlerovskému Německu v jeho útočných válkách a byli ochotni rozbít a oslabit Československo a pak jeho zbytku vnutit tzv. Protektorát Čechy a Morava a tzv. Slovenský štát, nemohli čekat nic jiného, než přesídlení do státu který považovali za svůj domov (Heim ins Reich).

Proč tedy je možné, ba kategoricky nutné, používat pro operaci, při níž podle části XIII. Postupimské dohody došlo k transferu německého obyvatelstva termínu přesídlení jako jedině správného, výstižného a přesného mezinárodně právního ins-

titutu a nikoliv vágních termínů jako „odsun“, „vyhnání“, „násilné vysídlení“ nebo dokonce „etnická čistka“.

K *přesídlení* části obyvatelstva dochází sice jen výjimečně, *za mimořádných okolností*, z naléhavých bezpečnostních, politických, národnostních nebo náboženských důvodů braných jednotlivě nebo několikerych nebo všech dohromady, jde však vždy o legální mezinárodní právní institut, má-li následující znaky. Přesídlení části obyvatelstva předpokládá *přestěhování* skupiny osob z jednoho státu na území druhého státu. O přesídlení sjednávají tyto státy patřičnou mezinárodní dohodu. Nelze proto přesídlit obyvatelstvo jedním státem na území druhého bez jeho souhlasu. Přesídlení musí probíhat spořádaně a lidsky. Právním důsledkem přesídlení je ztráta dosavadního občanství a automatické nabytí občanství státu, do něhož je část obyvatelstva přesídlena. Přesídlení je spojeno s vystěhováním bez práva opce. Samozřejmě platí již výše *zdůvodněná podmínka naléhavosti bezpečnostní, politické, národnostní nebo náboženské*.

Například k přesídlení části obyvatelstva z Turecka do Řecka a naopak došlo po první světové válce podle Lausanneské smlouvy z roku 1923. Na jejím základě byly transferovány osoby muslimského vyznání z Řecka do Turecka a osoby pravoslavného vyznání z Turecka do Řecka. Německo přesídlilo v letech 1939–1940 obyvatele jižního Tyrolska a jiné německé menšiny („Volksdeutsche“) z východu „domů do Říše“.

Po druhé světové válce došlo na základě dohody mezi Československem a Maďarskem z roku 1945 k vzájemnému přesídlení části obyvatelstva. Z Československa byli přesídleni českoslovenští občané maďarské národnosti, kteří byli zbaveni československého občanství. Z Maďarska pak maďarští občané slovenské národnosti, kteří vyjádřili přání vrátit se zpět do vlasti.

Po druhé světové válce došlo k spořádanému přesídlení velkého počtu německého obyvatelstva z Polska, Československa a Maďarska na základě XIII. části Postupimské dohody z roku 1945 („Orderly transfers of German population“, v německém překladu „Ordnungsmässige Überführung deutscher Bevölkerungsteile“).

Podle usnesení Spojenecké kontrolní rady v Berlíně z 20. listopadu 1945 mělo být z Polska odsunuto veškeré německé obyvatelstvo v počtu 3,5 miliónu osob a přijato v americkém, francouzském a sovětském okupačním pásmu v Německu. Z Československa, Rakouska a Maďarska mělo být odsunuto veškeré německé obyvatelstvo v celkovém počtu 3 miliónů 150 tisíc osob a přijato v americkém, francouzském a sovětském okupačním pásmu. Není bez zajímavosti, že v předchozím odstavci uvedeném v německém neautentickém (autentický je pouze anglický a ruský text) překladu se mluví pouze o „částech německého obyvatelstva“ (Bevölkerungsteile), nikoliv o veškerém obyvatelstvu.

K tomuto transferu veškerého německého obyvatelstva došlo na prvním místě *z bezpečnostních důvodů*, v zájmu udržení nového míru v Evropě a účinného zajištění územní nedotknutelnosti a politické nezávislosti sousedů Rakouska, Československa a Polska. Teprve na druhém místě šlo i o řešení otázky velkých německých národnostních menšin v těchto státech, které se staly poslušným nástrojem a pátou kolonou sloužící k rozbití a pak i k vojenské okupaci těchto států a jejich podmanění německé říši. Československo přijalo usnesení Postupimské konference. V dopise čs. ministerstva zahraničních věcí britskému velvyslanci v Praze ze 16. srpna 1946 se uvádělo, že československá vláda přijala s povděkem toto rozhodnutí, jímž velmoci daly svůj zásadní souhlas k odsunu německého obyvatelstva z Československa. Tímto rozhodnutím učinily tři spojenecké velmoci důležitý krok k zajištění

míru ve střední Evropě. Jak již zdůraznila ve svých předchozích nótách jednajících v této věci, je československá vláda přesvědčena, že mír ve střední Evropě by nemohl být považován za zajištěný a trvalý, kdyby menšiny, které měly takový podíl na rozpoutání války, měly být ponechány v rámci státu, o jehož zkázu usilovaly. Československá vláda uvítala i určení spojeneckého orgánu, který má toto rozhodnutí o odsunu provést.

Odsun německého obyvatelstva z Československa do sovětského pásma byl ukončen 19. září 1946 a amerického pásma 31. října 1946. Americký generál L. D. Clay a ruský generálporučík Lukjačenko v září 1946 prohlásili, jak bylo řečeno již výše, že práce československých úřadů při provádění transferu byla vzorná a organizačně dokonalá a že způsob, jakým československé úřady postupovaly při praktickém řešení tohoto obrovského úkolu zasluhuje největší chválu.

Polsko, Československo a Maďarsko ve spolupráci se Spojeneckou kontrolní komisí provedly tedy řádně a plně všechny potřebné kroky pro spořádané a humánní přesídlení německého obyvatelstva ze svých území. Takovým způsobem společně i jednotlivě splnily mezinárodní závazky, které převzaly přijetím XIII. části Postupimské dohody.

Nedopustily se při provádění této operace protiprávního jednání ani opomenutí. Nemohou proto nést za tyto akty mezinárodně právní odpovědnost vůči Německu nebo osobám na jeho území přesídlených. Proto Německo jako stát i přesídlené osoby nejsou oprávněny vznášet jakékoliv nároky, zejména na návrat do těchto tří zemí, na náhradu škody za majetek, který zůstal na jejich území ani na omluvu a zadoostiučnění.

Bez ohledu na svůj název „Zpráva o třístranné konferenci v Berlíně“ z 2. srpna 1945 v Postupimi, kterou podepsali J. V. Stalin, Harry S. Truman a C. R. Attlee jako nejvyšší představitelé tři velmocí, je s ohledem na řadu závazných usnesení a ujednání platných pro Německo, jehož jménem jednaly, tato zpráva mezinárodní smlouvou, tj. smlouvou podle mezinárodního práva. Velká Británie ve svém stanovisku k těmto dohodám prohlásila, že byly striktně založeny na mezinárodním právu a že přesun německého obyvatelstva, které sídlí na území Československa, je nezbytný a musí být proveden spořádaným a humánním způsobem. Stejně tak Spojené státy prohlásily, že rozhodnutí přijatá v Postupimi byla striktně založena na mezinárodním právu a byla od té doby mnohokrát potvrzena v různých multilaterálních a bilaterálních souvislostech. Konference uznala, že přesun německého obyvatelstva, sídlícího na území Československa, je nezbytný. Závěry Postupimské konference jsou historickou zkušeností a Spojené státy jsou si jisté, že si je žádný stát nepřeje zpochybňovat. Většina usnesení Postupimské konference se týkala pouze Německa v jeho hranicích, kde okupační mocnosti plnily dočasně funkci územního suveréna, některé části se však týkaly i třetích států, Sovětského svazu, Polska, Československa a Maďarska. Šlo o VI. část, o město Královec a přilehlé oblasti, IX. část o postoupení východní části Německa a XIII. část o spořádaném přesídlení německého obyvatelstva. Proto byly uzavřeny jako dohody, k nimž mohly dotyčné státy přijetím odpovídající části stát se smluvní stranou, pokud šlo o takovou část. Československu tak vznikla určitá práva (provést přesídlení) a povinnosti (provést přesídlení spořádané a humánně, ve spolupráci se Spojeneckou kontrolní radou).

Takovou možnost přistoupení třetího státu ke smlouvě nebo části uzavřené jinými státy, předvídá obecné mezinárodní právo.

Toto obyčejové pravidlo bylo kodifikováno v Úmluvě o smluvním právu z roku 1959. Podle ní vznikne třetímu státu nebo skupině právo z ustanovení smlouvy,

jestliže smluvní strany (v našem případě vítězné mocnosti a Německo jimi zastoupené) mají v úmyslu tímto ustanovením (tj. XIII. část Postupimské dohody) poskytnout toto právo třetím státům, a jestliže s tím třetí státy souhlasily (Československo přijalo práva a povinnosti plynoucí z této části). Souhlas těchto států se předpokládá, pokud by nebylo důkazu o opaku. Právo, které takto vzniklo pro třetí státy, nemůže být smluvními stranami odvoláno nebo změněno, jestliže bylo zamýšleno jako neodvolatelné nebo nezměnitelné bez souhlasu třetích států.

Požadavek přesídlení německého obyvatelstva z Polska, Československa a Maďarska je tedy obsažen v mnohostranné dohodě původních smluvních států (tři velmoci a Německo a států ji přijavších tedy Polsko, Československo a Maďarsko). Tuto dohodu není žádný účastník oprávněn sám nebo spolu s jiným účastníkem (například Československo a Německo) revidovat, měnit nebo dokonce rušit! Takový akt by mohly učinit pouze všechny účastnické státy (tj. tři velmoci, Německo, Polsko, Československo a Maďarsko) jen po *všeobecné dohodě*.

Transfer je tedy dvou nebo vícestrannou mezinárodní záležitostí, upravenou mezinárodní smlouvou. Nelze jej proto směřovat s vyhnáním nebo vysídlením, které jsou jednostranným aktem suverénního státu, jímž ze svého území vypuzuje národnostní nebo náboženskou skupinu do jednoho nebo více cizích států, které vypuzené osoby buď přijmou nebo je transportují dále. Je-li takové jednání provedeno svévolně a v rozporu s obecným mezinárodním právem nebo se smluvními závazky vyhánějícího státu, je protiprávním aktem a zakládá mezinárodně právní odpovědnost dotyčného státu. Nic takového se v případě Československa nestalo. V prvních poválečných měsících probíhalo přesídlení spontánně, ne plně organizovaně a ne zcela humánně. Přesídlené osoby byly převzaty a usazeny v Německu v okupačních zónách americké a sovětské. Nešlo tedy o svévolný jednostranný akt Československa. To jasně vyplývá z textu XIII. části Postupimské dohody, v níž se říká že příliv příliš velkého počtu Němců zvětší břemeno, které již doléhá na okupační úřady. Proto by tento problém měla zkoumat především Kontrolní rada. Měla by přitom zvláště přihlížet k tomu, aby tito Němci byli spravedlivě rozděleni mezi jednotlivá okupační pásma. Přikázala Kontrolní radě, aby co nejdříve oznámila, kolik takových osob již přišlo do okupačních pásem z Polska, Československa a Maďarska a jak rychle by mohly být provedeny další transfery.

Transfer nelze rovněž zaměňovat s tzv. etnickou čistkou. Tu provádí jednostranně jeden stát a vypuzuje ze svého území násilně občany jiné národnosti nebo náboženství. Například při rozpadu Jugoslávie na několik států, při jejichž vzniku za vzájemné války, která měla zprvu povahu občanské války, docházelo k násilným etnickým čistkám, jejichž cílem bylo vypuzení osob jiné národnosti nebo náboženství z území států, kde měl zůstat jen čistý národ nebo jedno náboženství.

V Československu nešlo tedy o žádnou takovou svévolnou jednostrannou akci.

Univ. prof. JUDr. M. Potočný, DrSc.

Ještě k odsunu

Představy Velké Británie, která zásadně ovlivnila postup Spojenců, vycházely již na počátku války z *principu etnické homogenizace*. Jinak řečeno, obsahovaly plány nuceného přesídlení německých etnických skupin ze střední a východní Evropy, které se staly nástrojem nacistické geopolitiky, do Německa. Memorandum Královského institutu mezinárodních vztahů, které již v roce 1940 navrhlo W. Churchillovi přesídlení etnických Němců, ovšem současně varovalo, že sudetským Němcům bude způsobeno trvalé trauma, jež může v budoucnu opět ohrozit obnovené Československo. Doporučovalo transfer pouze s podmínkou, že budou k dispozici efektivní mechanismy kolektivní evropské bezpečnosti.

Přední americký expert na poválečné přesuny obyvatelstva J. Schechtman k situaci v Československu uvedl (The Review of Politics, April 1953): „Dvacet meziválečných let, jakož i pět válečných let, empiricky prokázalo naléhavou nemožnost společného soužití německé majority v Sudetech a česko-slovenské majority na ostatním území v jednom společném státě. Jedinými myslitelnými možnostmi tedy byly Mnichov nebo transfer. Mnichovské řešení uplatnila nacistická Osa, její veškeré dílo rozmetali vítězští Spojenci. Takže jediným zbývajícím řešením byl transfer. (Václav Houžvička, Aktuální podoba sudetoněmecké otázky, sborník Spory o dějiny III., str. 46–47, vydal Masarykův ústav AV ČR Praha 2000).

Reparace

Na Krymské konferenci, která se konala v únoru roku 1945, dospěli představitelé SSSR, USA a VB k zásadní dohodě o reparacích Německa. Uznali za správné, aby Německo bylo zavazáno poskytnout náhradu za válečné škody v míře co největší. Postupimská dohoda pojednávala v části III. o reparacích podrobněji. V souladu s jejími závěry uzavřely spojenecké státy Pařížskou reparační dohodu, která stanovila povinnost každému účastnickému státu, aby zajistil německý majetek na svém území tak, aby se nemohl vrátit do německých rukou. Hodnotu tohoto majetku byly spojenecké státy povinny odečíst ze svého podílu na reparacích.

Z tohoto ustanovení však byla stanovena výjimka, jež byla formulována dohodou následujícím způsobem: ... „majetek, který byl vlastnictvím členské země Spojených národů anebo osob, které byly příslušníky této země a nikoli Německa v době anexe nebo okupace této země Německem či v době jejího vstupu do války, nebude započten na jeho účet reparací...“ (Dohoda o německých reparacích, str. 67–68, přeložil dr. M. Rašín, Praha, Orbis 1946).

Z uvedeného vyplývá, že Československá republika nemusela odečíst hodnotu majetku konfiskovaného bývalým čs. Němcům ze svého reparačního účtu.

„Důsledky zákona č. 5 Kontrolní rady a zákona č. 63 Spojenecké vysoké komise, ale také Dohody o reparacích od Německa..., sjednané v Paříži dne 21. prosince 1945 mezi 18 státy protihitlerovské koalice, včetně Československa..., byly Spolkovou republikou Německo uznány ve formě smluvních závazků v rámci rozsáhlého komplexu smluv uzavřených s třemi západními okupačními mocnostmi, zejména Úmluvou o řešení otázek vznikajících z války a okupace, podepsanou v Bonnu dne 26. května 1952, ve znění upraveném Protokolem o ukončení okupačního režimu ve

Spolkové republiky Německo, podepsaným v Paříži dne 13. října 1954 (tzv. převodní smlouvou...).

V části VI. článku 3 převodní smlouvy se Spolková republika zavázala, že nevznesne v budoucnu žádných námitek proti opatřením, která byla nebo budou provedena proti německým majetkovým hodnotám v zahraničí nebo jinému majetku, který byl zabaven pro účely reparace nebo restituce anebo v důsledku válečného stavu nebo na základě dohod, které uzavřely nebo uzavřou tři mocnosti s jinými státy spojeneckými, neutrálními nebo s bývalými spojenci Německa. Takovou dohodou je také Pařížská reparační dohoda. V odstavci 3 téhož článku se Spolková republika Německo zavázala nepřipustit, aby byly vzneseny jakékoliv nároky nebo žaloby proti osobám, které nabyly nebo převedly majetek na základě uvedených opatření nebo proti mezinárodním organizacím, cizím vládám nebo osobám, které jednaly na pokyn těchto organizací nebo vlád... Dne 12. září 1990 byla v Moskvě podepsána smlouva o konečném uspořádání ve vztahu k Německu (tzv. smlouva 2 + 4). V souvislosti se sjednocením Německa byla výměnou nót ze dne 27. a 28. září 1990 uzavřena Dohoda mezi vládami Francie, Velké Británie, Spojených států amerických a Spolkovou republikou Německo. (JUDr. P. Winkler, Majetkoprávní otázky ve vztahu k SRN). Podle této Dohody platnost převodní smlouvy přestala platit dnem, kdy vstoupila v platnost smlouva 2 + 4, až na výjimky taxativně uvedené. Mezi těmito nadále platnými jsou také ustanovení části VI. článku 3. odstavců 1 a 3 a části IX. článku 1, tedy právě ustanovení výše uvedená.

V souvislosti s podpisem smlouvy 2 + 4 uvedli ministři zahraničních věcí SRN a NDR ve svém společném dopise ministrům zahraničních věcí SSSR, Francie, Velké Británie a USA, ze podle čl. 41, odst. 1 Smlouvy mezi SRN a NDR ze dne 3. srpna 1990 o vytvoření jednoty Německa, je součástí této smlouvy také Společné prohlášení vlád SRN a NDR z 15. 6. 1990 k uspořádání majetkových otázek. Prohlášení tvoří přílohu III smlouvy o sjednocení. Podle bodu 1 nelze již zvrátit vyvlastnění provedená v letech 1945–1949 na základě práva, resp. svrchovanosti okupační moci. Vlády Sovětského svazu a NDR neviděly žádnou možnost revidovat již dříve provedená opatření. Tuto skutečnost vzala vláda SRN s ohledem na historický vývoj na vědomí a zavázala se a nevydat žádné právní předpisy, které by byly v rozporu s příslušnou částí Společného prohlášení. Vláda SRN při sjednání smlouvy o sjednocení tedy disponovala soukromoprávními nároky občanů. Nejsou proto ani žádné právní důvody proto, aby nemohla disponovat domnělými právy Němců odsunutých z Československa. Uznala-li vláda SRN nezvratnost vyvlastňovacích opatření provedených na území dřívější NDR, nemůže neuznat také nezvratnost a nemožnost revize konfiskačních opatření týkajících se majetku odsunutých Němců z Československa a to i z toho důvodu, že tato opatření byla učiněna plně v souladu s mezinárodními dohodami států protihitlerovské koalice, zejména s Pařížskou reparační dohodou.

Spolkový Ústavní soud ve svém rozsudku z 23. dubna 1991, uveřejněném ve Sbírce rozhodnutí Ústavního soudu pod číslem 8/1991 uvádí, že z hlediska Ústavy nelze namítat, že se vyvlastňovací opatření cizího státu, včetně konfiskací bez náhrady, pokládají v zásadě za účinná, pokud se týkají majetku na území cizího státu.

Spolkový Ústavní soud se ve svém 43stránkovém rozsudku vyslovil nejen k jednotlivému případu, ale obecně k vyvlastňovacím opatřením cizího státu. Tento rozsudek je aplikovatelný všeobecně na vyvlastňovací opatření cizího státu vůbec, tudíž i na konfiskace majetku odsunutých Němců z Československa v rámci poválečného uspořádání. Uvedený rozsudek je závažným precedentem v judikatuře Spolkové republiky Německo. Zde podaný přehled některých dílčích aspektů majetkové problematiky ve vztahu k SRN dostatečně ukazuje, že právní pozice německé strany je

neudržitelná a lze ji přesvědčivě vyvrátit nejen argumenty z oblasti mezinárodního práva, nýbrž i na základě její vlastní legislativy, judikatury a smluvních závazků. Účinná ochrana zájmů ČR vyžaduje jejich důkladnou znalost a podrobné analytické zpracování. Vzhledem k jejich neobyčejné rozsáhlosti a značné složitosti to předpokládá týmovou práci právních, případně i jiných expertů. (JUDr. P. Winkler, Majetkoprávní otázky ve vztazích se Spolkovou republikou Německo). Na základě rozhodnutí zakotveném v pařížské Reparační dohodě z prosince 1945 byly nám přiznány reparační pohledávky vůči Německu ve výši 360 miliard předválečných korun, tj. asi 80–90 miliard dolarů. Ze svého reparačního účtu jsme odečetli necelých 5 miliard dolarů za konfiskovaný německý majetek. Od SRN jsme dosud na reparacích získali pouze 675 miliónů korun, přestože jsme se již několikrát stanoveným způsobem domáhali dalších reparačních splátek. Bohužel zatím marně. Naše reparační pohledávky vůči SRN, podle mého názoru dále trvají. Žádný ministr, žádná vláda České republiky se jich nemůže právně zříci. Čekáme od našich politiků alespoň trochu odvahy k diplomatickému otevření této problematiky. Je jejich povinností složit účty svrchovanému lidu.

Připravil JUDr. O. Tuleškov

Z „Prohlášení o porážce Německa a o převzetí svrchované moci vůči Německu vládami Svazu sovětských socialistických republik, Spojeného království, Spojených států amerických a prozatímní vládou Francouzské republiky“

(Podepsáno v Berlíně 5. července 1945)

1. Německé ozbrojené síly na pevnině, na moři a ve vzduchu utrpěly úplnou porážku a bezpodmínečně kapitulovaly a Německo, které nese odpovědnost za válku, není již s to protivit se vůli vítězných mocností. Tím byla uskutečněna bezpodmínečná kapitulace Německa a Německo se stalo závislým na požadavcích, které na ně mohou být nyní nebo později vzneseny.
2. V Německu není ústřední vláda nebo moc, která by byla schopna převzít odpovědnost za zachování pořádku, za správu země a za splnění požadavků vítězných mocností.
3. Za těchto okolností je nutno, bez újmy pro pozdější rozhodnutí, která by o Německu byla přijata, postarat se o zastavení dalších nepřátelských akcí ze strany německých ozbrojených sil, o zachování pořádku v Německu a o správu země a vyhlásit okamžitě požadavky, jimž se Německo musí podřídit.
4. Představitelé vrchního velení Svazu sovětských socialistických republik, Spojeného království, Spojených států amerických a Francouzské republiky, dále nazývaní „představitelé spojenců“, jednajíce na základě zmocnění svých příslušných vlád a v zájem Spojených národů, činí proto toto prohlášení:
5. Vlády Svazu sovětských socialistických republik, Spojeného království, Spojených států amerických a prozatímní vláda Francouzské republiky přejímají tímto nejvyšší moc v Německu, čítající v to veškerou moc, která náležela německé vládě, německému vrchnímu velení a jakékoli vládě nebo orgánu státnímu, městskému nebo místnímu. Převzetí této moci a těchto práv pro uvedené cíle není anexí Německa.
6. Vlády Svazu sovětských socialistických republik, Spojeného království a Spojených států amerických a prozatímní vláda Francouzské republiky později určí hranice Německa nebo kterékoli jeho části, jakož status Německa nebo kterékoli oblasti, která je v současné době součástí německého území.
7. Na základě svrchované moci a práv, které takto převzaly čtyři vlády, vyhláší představitelé spojenců tyto požadavky, jimž se Německo v důsledku své úplné porážky a bezpodmínečné kapitulace musí podřídit:

Článek 11

- a) Hlavní nacističtí předáci, jak je určí představitelé spojenců, a všechny osoby, které představitelé spojenců postupně označí jménem nebo určí podle hodnosti, funkce nebo zaměstnání jakožto podezřelí z toho, že spáchaly nebo nařídily válečné zločiny, nebo se jich zúčastnily, budou zatčeny a odevzdány představitelům spojenců.
- b) Německé úřady a obyvatelstvo budou plnit příkazy, které vydají představitelé spojenců o zatčení a vydání osob.

Článek 13

- a) Při výkonu nejvyšší moci vůči Německu, kterou převzaly vlády Svazu sovětských socialistických republik, Spojeného království a Spojených států amerických, jakož i prozatímní vláda Francouzské republiky, budou čtyři spojenecké vlády provádět taková opatření, včetně úplného odzbrojení a demilitarizace Německa, která budou považovat za nezbytná pro budoucí mír a bezpečnost.
- b) Představitelé spojenců uloží Německu další politické, správní, hospodářské, finanční, vojenské a jiné požadavky, vznikající z úplné porážky Německa. Představitelé spojenců nebo osoby nebo orgány řádně určené k tomu, aby jednaly jejich jménem, budou vydávat proklamace, příkazy, nařízení a instrukce s cílem stanovit takové další požadavky a provést jiná ustanovení tohoto prohlášení. Veškeré německé orgány a německé obyvatelstvo musí bezpodmínečně plnit veškeré požadavky představitelů spojenců a plně se podřídit všem těmto proklamacím, příkazům, nařízením a instrukcím.

115.

Zákon
ze dne 8. května 1946
o právnosti jednání souvisejících s bojem
o znovunabytí svobody Čechů a Slováků

Prozatímní Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

§ 1.

Jednání, k němuž došlo v době od 30. září 1938 do 28. října 1945 a jehož účelem bylo přispěti k boji o znovunabytí svobody Čechů a Slováků nebo které směřovalo ke spravedlivé odplatě za činy okupantů nebo jejich pomahačů, není bezprávné ani tehdy, bylo-li by jinak podle platných předpisů trestné.

§ 2.

(1) Byl-li někdo pro takový trestný čin již odsouzen, budiž postupováno podle předpisů o obnově trestního řízení.

(2) Příslušný soud u něhož se konalo řízení v první stolici nebo není-li ho, soud, který by byl nyní v první stolici příslušný, kdyby bezprávnost činu nebyla podle § 1 vyloučena.

(3) Sbíhá-li se s činem uvedeným v § 1 trestný čin, pro nějž byl obžalovaný týmž rozsudkem odsouzen, vysloví soud za tento jiný čin nový trest rozsudkem, přihlížeje k výroku o vině již učiněnému.

§ 3.

Tento zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení; provedou jej ministři spravedlnosti a národní obrany.

Dr. **Beneš** v.r.
Fierlinger v.r.

Dr. **Drtina** v.r.

gen. **Svoboda** v.r.